

תוכן עניינים:

1. מבוא.....1-2.
2. פרק 1 סקירה ספרותית.....3-12.
3. 1.1 החברה היהודית בארץ ישראל בתקופת היישוב.....3-6.
4. 1.2 עבודת האחיות בארץ ובעולם.....6-10.
5. 1.3 ארגון הדסה והקמתו.....10-12.
6. פרק 2 - פרק הדיון.....13-32.
7. 2.1 עבודת הסיעוד בעולם.....13-16.
8. 2.2 עבודת הצוות הרפואי ביישוב.....16-21.
9. 2.3 ארגון הדסה והפעולות של למען בריאות אנשי היישוב.....22-27.
10. 2.4 הסיעוד הארץ ישראלי.....28-29.
11. 2.5 האחיות רחל לנדי ורוז קפלן, האחיות הראשונות בתקופת היישוב.....29-32.
12. סיכום ומסקנות.....33-35.
13. בביליוגרפיה.....36-37.

מבוא

עוד לפני בטרם קמה מדינת ישראל, התגבשה לה מערכת הבריאות במדינה. בתחילה, הייתה המערכת תחת השלטון העות'מאני ולאחר מכן עברה להיות תחת השלטון הבריטי. מי שתרם תרומה מיוחדת לארגון של שירותי הבריאות במדינה, הייתה היחידה הרפואית ציונית אמריקנית שהייתה מנוהלת בידי ד"ר יצחק מקס רובינוב. היחידה הזו פעלה בארץ בין השנים 1918-1921. פעולותיה לא התנהלו על מי מנוחות ועוררו באותו הזמן מחלוקת קשה בקרב אנשי היישוב היהודי בארץ ישראל. העקרונות אשר הנחו את היחידה הזו בכל הנוגע לארגון של שירותי הבריאות הציבוריים, מלווים את מערכת הבריאות הישראלית מאותה התקופה ועד ימינו¹.

הדסה הוא ארגון אשר קם בשנת 1912. הוא פעל כארגון נשים ועם זאת עד מהרה, הפך להיות אחד הגופים החשובים ביותר בעולם הציוני ובמיוחד בציונות האמריקנית. הדסה היה לארגון הציוני הגדול ביותר בארצות הברית בשנות השלושים והארבעים ורבים אף ראו בו את אחד הארגונים הציוניים החשובים ביותר של אותן השנים. פעילות "הדסה" בזירה הארץ ישראלית הייתה מורכבת, החל מפעילות המשלחת הרפואית של הדסה כבר בסיום מלחמת העולם הראשונה וכן עד העשור האחרון שלאחר הקמת מדינת ישראל. בשל החשיבות של ארגון "הדסה" בתנועה הציונית וכן בעיקר בזירה האמריקנית והארץ ישראלית, יוחד לו גם מקום מרכזי במחקרים רבים. החוקרים אשר עסקו בארגון, הדגישו בעיקר את תרומתו של נשות "הדסה" לבנייה ולעיצוב של התנועה הציונית ושל ארץ ישראל וזאת במקביל להדגשת זווית המחקר המגדרית בתולדות הארגון².

האחיות בבית החולים הדסה נתפסו כמרכזיות בכל הנוגע לעיצוב הסיעוד כמקצוע בארץ ישראל. כמו במקומות אחרים, אשר בהם התאפיינה הפעילות של האחיות בהדסה כסוכנות של שינוי מצד אחד ומצד שני התבצרות במסגרות הקיימות, כך היה גם במקרה של בית הספר הדסה בירושלים. היה זה בית ספר אשר נתמך מקצועית וכלכלית בידי הארגון האמריקני יהודי של נשות הדסה והוא הושפע מהמודל האמריקני, אשר התבסס על ציות והקפדה של שמירת המסגרות ואת זאת הוא עשה לצד חתירה ליזמות ולשינוי. המצב הזה יצר בעצם מתחים ודילמות בעיקר ביחסים עם הרופאים בשאלה של תחת איזו סמכות תתנהל הפעילות הסיעודית וכן אלו העוסקות בה. ערכה של אחות בריאות הציבור בפלשתינה המנדטורית וכן בעשורים הראשונים של מדינת ישראל בקליטת העלייה היה גבוה מאוד, גם ערכן של האחיות המיילדות, אשר החלו לפעול בארץ במהלך שנות העשרים. מה שליווה לאורך ההיסטוריה את תפקיד האחיות הוא הפן המגדרי המיוחס לאחיות וכן האפיון של האחיות הסיעודיות כאם וכאחות, יחד עם הדימוי של "המלאכית בלבן" ולצד היותה, כביכול שוליה של הרופא ולא מעבר³.

שאלת המחקר:

עבודה זו בוחנת את שאלת המחקר: כיצד באה לידי ביטוי התרומה הקהילתית של אחיות הדסה

1. שפרה שוורץ, "כלכלה חברה ומדיניות פנים, מי יטפל באנשי ארץ ישראל", עיונים בתקומת ישראל גיליון 8, 1998, עמוד 320.

2. זהר שגב, "עיצוב לאומי פילנתרופיה ומגדר: ארגון הדסה והזירה הארץ ישראלית", קתדרה גיליון 130, טבת 2009, עמוד 172.

3. רקפת זלשיק, "משולית הרופא לאחות מוסמכת: תולדות הסיעוד הישראלי", ישראל גיליון 25, 2018, עמודים 328-329.

פרק ראשון – סקירה ספרותית

1.1 החברה היהודית בארץ ישראל בתקופת היישוב:

האוכלוסייה היהודית אשר ישבה בארץ בתקופות שלפני התנועה הלאומית המודרנית, הייתה מאז ומעולם לבעיה היסטוריוגרפית. היסטוריונים ראו מצד אחד את האוכלוסייה היהודית כיישוב גלותי לכל דבר וכך התייחסו אליו ומצד שני רבים ראו ביישוב הטרם ציוני דווקא את בשורת הלאומיות החדשה⁴. כבר מלכתחילה היה העלייה של אותם עולים לארץ קשר לשלילת הפרנסה של היהודים במזרח אירופה. כלומר הייתה קיימת בעצם סתירה בין אותה "המשכיות" לאומית לבין הניתוק המשחרר הזה והתיקון מכבלי הדורות הקודמים. הסתירה הזו מצאה ביטוי בחיפוש של אותם עולים אחרי שורשי ההתעוררות הלאומית. מבחינת יהודי ארץ ישראל, אשר הגיעו לארץ עוד בטרם הוקמה, הם הגיעו למקום אשר היה מיוחד בעבורם, ארץ האבות ויחד עם זאת, דווקא בארץ המובטחת, חיו היהודים במציאות כלכלית אשר התקיימה ופעלה כבכל מציאות כלכלית אחרת, בכל ארץ אחרת ועל אף התקוות שלהם להגיע למקום שונה, המצב בארץ לא היה שונה וגם לא מבטיח מבחינה כלכלית⁵.

היישוב היהודי בארץ יכול להיות מוגדר על פי אותו ציבור יהודי אשר שאף לתקומה לאומית ולעצמאות יהודית בארץ ישראל, ואף פעל על מנתן להשיג את השאיפות הללו. מבחינת ההשתייכות ליישוב, נראה כי באה לידי ביטוי בצורה מעשית על ידי השתתפותם של החברים ביישוב, בחיים הפוליטיים וכן על ידי קבלת המרות של הנהגת היישוב ונטילת חלק בהווייה התרבותית. למעשה מי שלא נטל חלק בביטוי המעשי הזה, ולא היה שותף לאותן השאיפות ארש הנחו את הפעילות של היישוב, הציב את עצמו מחוץ לו. באותה התקופה, ישראל תחת שלטון המנדט, נחלקה לשתי קבוצות עיקריות, הקבוצה הראשונה, החרדים אשר יש המכנים אותם "אנשים היישוב הישן" והקבוצה השנייה היא קבוצת הקומוניסטים. הקבוצה הראשונה, קבוצת החרדים, פיתחו באופן מודע תפיסות של התבדלות מהכלל וזה בא לידי ביטוי בארבעה מישורים. במישור הראשון, החברתי, הם נמנעו מכל מגע חברתי עם שאר בני הקהילה היהודית, החילונית. במישור השני, הארגוני ציבורי, הם אסרו על השתתפות חברי הקהילה החרדית במסגרות הקהילתיות של היישוב. במישור השלישי, התרבותי ערכי, הם שללו את התכנים התרבותיים חילוניים של החברה המודרנית וכן שללו גם באופן קיצוני את הלימוד של תכני התרבות החילונית במסגרת של מוסדות החינוך. במישור הרביעי שהוא המישור הסמלי, הם הביעו התנגדות לשפה העברית, לדגל ולהמנון הציוניים וכן נמנעו מלהשתתף בעצרות ובשביתות המחאה אשר ארגן היישוב.

גם הקבוצה השנייה, קבוצת הקומוניסטים, ניצבו מצדם מחוץ לקונצנזוס. הקבוצה שלהם הייתה מבוססת על מעמד ולא על לאום והמפלגה שלהם אף הייתה דו לאומית, מפלגה של יהודים וערבים, אשר נמנעו מלדבר בשפה העברית והעדיפו את היידיש במקום. גם הקבוצה הזו לא לקחה חלק ולא השתתפו בחיים הפוליטיים

⁴ ישראל ברטל, "חברה וכלכלה, תורתם אומנותם: על חברה וכלכלה ביישוב היהודי הטרם ציוני בארץ ישראל", עניינים בתקומת 35. ישראל, כרך 14, 2004, עמוד 35.

⁵ שם, עמוד 37